

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

APPROACHES TO THE CLASSIFICATION OF THREATS TO ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

УДК 338.24

Данкевич А.Є.

д.е.н, с.н.с., доцент,
професор кафедри економіки
та підприємництва

Житомирський державний
технологічний університет

Ткачук Г.Ю.

к.е.н., доцент кафедри економіки
та підприємництва
Житомирський державний
технологічний університет

У статті розглянуто підходи до класифікації загроз економічній безпеці підприємства задля впорядкування множини загроз в певну логічно побудовану систему. Систематизація відбувалася за допомогою виділення класифікаційних ознак та розподілу видів загроз відповідно до цих ознак. Таке узагальнення дасть можливість більш чітко ідентифікувати загрози діяльності підприємства для вироблення дієвого механізму запобігання загрозам та забезпечення його економічної безпеки.

Ключові слова: загроза, види загроз, класифікація загроз, загрози потенціалу підприємства, економічна безпека.

В статье рассмотрены подходы к классификации угроз экономической безопасности предприятия для упорядочения множества угроз в определенную логично построенную систему. Систематизация происходила с помощью выделения классификационных признаков и распределения видов угроз в соответствии с этими при-

знаками. Такое обобщение даст возможность более четко идентифицировать угрозы деятельности предприятия для выработки действенного механизма предотвращения угроз и обеспечения экономической безопасности.

Ключевые слова: угроза, виды угроз, классификация угроз, угрозы потенциалу предприятия, экономическая безопасность.

The article investigates the approaches to the classification of threats to the economic security of the enterprise in order to organize the set of threats in a certain logically constructed system. Systematization took place by means of allocation of classification criterion and distribution of threat types according to these criteria. This generalization will make it possible to more clearly identify threats to the enterprise to develop an effective mechanism to prevent threats and ensure its economic security.

Key words: threat, types of threats, classification of threats, threats to the potential of the enterprise, economic security.

Постановка проблеми. Складність та динамізм умов господарювання сучасних підприємств мають великий перелік викликів, які, перетворюючись у ризики, небезпеки та загрози, прямо або опосередковано впливають на результативність їх діяльності. Вдала та своєчасна ідентифікація цих викликів сприяє стійкості та успіху підприємств на

ринку. Можливість ідентифікації авторами вбачається в проведенні класифікації загроз діяльності підприємства, що дасть можливість господарюючим суб'єктам краще зрозуміти природу їх виникнення та розробити механізм протидії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом питання походження та класифіка-

ції загроз господарської діяльності господарюючих суб'єктів набувають особливої актуальності. З огляду на кризовість процесів функціонування та розвитку всієї економічної формації, зокрема суб'єктів господарювання, дослідження стосуються виявлення загроз, розпізнавання причин їх виникнення, впровадження механізму їх подолання та забезпечення підприємства від їх повторення в майбутньому. Отже, серед вітчизняних та зарубіжних фахівців слід виділити С.П. Дубецьку, М.І. Камлика, Ж.С. Костюка, В.В. Прохорова, В.Л. Тамбовцева, В.В. Шликова, В.І. Ярочкіна, В.М. Ячменьова, які багато праць присвятили природі загроз та розділенню їх за певними ознаками. Відзначаючи цінність попередніх досліджень з цієї проблематики, вважаємо доцільним провести більш глибоке узагальнення видів загроз та їх класифікаційних властивостей.

Постановка завдання. Мета статті полягає в узагальненні підходів до класифікації загроз діяльності підприємства задля можливості їх ідентифікації в майбутньому та розроблення дієвого механізму протидії їм.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на попередні дослідження авторами встановлено, що загрози мають динамічний характер, можуть бути викликані як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, здатні порушити нормальний фінансово-економічний стан підприємства, що, зрештою, негативно впливає на стійкість підприємства, а для запобігання їм та їх усунення потрібно вживати систему виважених заходів. На нашу думку, класифікація ознак загроз діяльності підприємства дасть змогу їх систематизувати задля вироблення дієвого механізму протидії їм у системі забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Класифікація – система розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками та властивостями [20]. Це дає можливість впорядкувати множину об'єктів в певну логічно побудовану систему. Методологія класифікації є процесом розподілу множини об'єктів за найбільш загальними ознаками та правилам на певні підмножини. Система, що утворюється при цьому, є класифікацією (системою класифікації) [21]. Об'єкт класифікації – це елемент множини, що класифікується. В нашому дослідженні таким елементом є загрози діяльності підприємства.

В.В. Прохорова виділені такі класифікаційні ознаки загроз в системі економічної безпеки підприємства, як рівень економічного управління, походження загрози (на нашу думку, доцільніше було б класифікувати за місцем виникнення), тривалість впливу, ступінь керованості, ступінь ваги кризи виробництва, систематичність прояву, сфери життєдіяльності підприємства (цю категорію доцільніше було б назвати класифікацією за складовими потенціалу) [2, с. 30–33].

Продовжуючи класифікацію загроз за основними сферами життєдіяльності підприємства, представлену В.В. Прохоровою, пропонуємо змінити класифікаційну ознаку за складовими потенціалу підприємства [2, с. 35] та розширити запропоновану систему класів і видів загроз (табл. 1).

О.В. Нусінова ввела в науковий обіг поняття «економічна загроза» та встановила те, що загрози фактично прямо чи опосередковано впливають на економічну безпеку господарюючих суб'єктів [17, с. 14]. Також автором досліджено та згруповано загрози економічної безпеки за ознаками, а саме за місцем виникнення, ступенем ймовірності, ступенем тяжкості наслідків, впливом на стадії підприємницької діяльності, тривалістю дії, масштабом виникнення, характером дії, напрямом загроз [17, с. 16].

На зовнішні та внутрішні загрози поділяють В.Л. Тамбовцев [1, с. 4], В.Л. Дикань, І.В. Воловельська, О.В. Маковоз [11, с. 146; 12], В.М. Ячменьова [16, с. 313], О.М. Бандурка, В.Є. Духов, К.Я. Петрова, І.М. Черв'яков [7, с. 10], М.І. Камлик [13, с. 42]. Причому М.І. Камлик під внутрішніми загрозами економічної безпеки підприємства розуміє такі загрози, які безпосередньо пов'язані з прорахунками самого підприємства [13, с. 42]. Конкретніше до таких загроз він відносить [13, с. 42; 17, с. 15]:

- недоліки в роботі з персоналом;
- плинність кадрів, відсутність висококваліфікованих працівників на важливих організаційно-виробничих ділянках роботи;
- невирішеність соціальних проблем працівників;
- низький рівень внутрішньогосподарського контролю за здійсненням фінансово-господарських операцій, веденням бухгалтерського обліку матеріальних цінностей та грошових коштів, що сприяють вчиненню корисливих злочинів на підприємстві;
- незадовільний стан забезпечення збереження матеріальних цінностей, грошових коштів та відомостей, що становлять комерційну, банківську та іншу таємницю;
- низький рівень організації роботи з конфіденційними документами;
- низький рівень захисту комп'ютерних систем від несанкціонованого доступу;
- неефективна робота служби економічної безпеки.

До зовнішніх загроз належать [13, с. 42–43; 17, с. 15–16]:

- крадіжки майна сторонніми особами;
- незаконні дії конкурентів;
- протизаконні дії з боку кримінальних структур.

Отже, до внутрішніх належать загрози, які безпосередньо стосуються політики самого господарюючого суб'єкта, його фінансового та опе-

Класифікація загроз за видами потенціалу підприємства

Клас загроз	Види загроз
Інноваційні	Низький обсяг витрат на НДР, недосконале законодавче поле, відсутність зацікавленості інвесторів.
Виробничі	Надлишкові виробничі потужності, використання робочої сили з низьким рівнем кваліфікації, висока плинність робітників, високий рівень зносу устаткування, відсутність ефективної системи управління якістю продукції, недостатній обсяг страхових товарно-матеріальних запасів, зниження якості сировини та комплектуючих, монопольне положення постачальників.
Фінансові	Неефективна структура майна та джерел його утворення, високі процентні ставки по кредитах комерційних банків, різкі зміни в структурі дебіторської заборгованості, високий рівень волатильності валютного ринку, недостатня кількість власних обігових коштів, використання неефективних форм фінансування відновлення основних фондів, неефективне управління ризиками.
Науково-технічні	Низький обсяг впровадження НДР, недосконалість та застарілість технологічних процесів, відсутність конкурентоспроможних ідей та наукових розробок.
Управлінські	Використання неефективних методів управління, необґрунтованість прийнятих рішень, необізнаність керівників у сфері управління, незацікавленість керунків в результатах роботи підприємства.
Маркетингові	Поява на ринку товарів-замінників, поява на ринку аналогічних товарів за нижчою ціною, неефективність життєвих маркетингових заходів, проблема виходу на ринок, низька якість та конкурентоспроможність продукції порівняно з аналогами, низька якість маркетингових досліджень.
Загрози організаційної структури управління	Характер і гнучкість управлінської системи, швидкість проходження управлінських дій, рішень та вжиття заходів, невідповідність системи управління характеру виробництва, виду та сфері діяльності.
Трудові	Використання робочої сили з низьким рівнем кваліфікації, високі темпи зростання рівня оплати праці, висока плинність працівників, відсутність ефективної системи мотивації персоналу.
Інформаційні	Застарілість інформації, відсутність банку даних, неправдивість інформації, втрата власної комерційної таємниці.
Інфраструктурні	Нерозвиненість інфраструктури, загроза втрати цілісності території підприємства та її мереж, втрата контролю за елементами інфраструктури.

раційного менеджменту, наявності ресурсів та ефективності управління ними.

Зовнішніми загрозами є ті, які не залежать безпосередньо від діяльності самого підприємства та можуть бути викликані факторами його мікросередовища (постачальники, посередники, споживачі, контактні аудиторії тощо) та макросередовища (держава, демографічна ситуація, економічна ситуація, політична ситуація тощо).

На потенційні чи реальні загрози поділяють О.М. Бандурка, В.Є. Духов, К.Я. Петрова, І.М. Черв'яков [7, с. 10], С.П. Дубецька [6, с. 157], Д.В. Зеркалов [8, с. 272], М.І. Зубок, В.С. Рубцов, С.М. Яременко, В.Г. Гусаров, О.М. Чернов [9, с. 18], В.М. Куркін [10; 11 с. 145], М.І. Камлик [13, с. 41], В.П. Мак-Мак [15, с. 52].

В.І. Ярочкін разом з поділом загроз на реальні чи потенційні акцентує увагу на умовах, що можуть їх викликати, а саме навмисних чи випадкових [14, с. 31].

Класифікують загрози також за об'єктами зазіхань. Здебільшого ця класифікація відбувається за складовими потенціалу підприємства (трудовими, матеріальними, фінансовими, інформаційними ресурсами) [3; 4; 5; 13], деякі автори до цих складових включають ще ділову

репутацію, імідж або ділове реноме підприємства [3–5].

Також класифікувати загрози можна за суб'єктами, тобто за джерелами, які викликають ці загрози, зокрема кримінальними структурами, конкурентами, контрагентами, працівниками [4; 13; 17; 18].

Адаптованою під умови сьогодення, на нашу думку, є класифікація загроз, представлена в джерелі [19], де загрози поділяються на загрози власності фірми та загрози порушення економічної діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. Класифікація є невід'ємною частиною систематизації знань про досліджуване явище за певними чинниками або властивостями. Необхідність проведення класифікації пояснюється тим, що за великої множини факторів, які спричиняють або можуть спричинити негативний вплив на рівень економічної безпеки підприємства, групування дасть можливість глибше зрозуміти природу їх виникнення для вироблення механізму протидії останнім.

Оскільки економічна безпека є комплексним поняттям, яке безпосередньо пов'язане зі впливом зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, а стан економічної безпеки відображає взаємозв'язок між внутрішніми інтересами

господарюючого суб'єкта та інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, то найбільш доцільним є поділ загроз на зовнішні та внутрішні за видами потенціалу.

Отже, нині існує велика кількість підходів до класифікації загроз економічної безпеки господарюючого суб'єкта, проте кожен підприємець може вибрати той, який більше підходить саме його підприємству, адже головне полягає не в тому, який саме з підходів вибрано, а в побудові адекватного механізму протидії загрозам господарюючого суб'єкта.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Тамбовцев В.Л. Объекты безопасности России. *Вопросы экономики*. 1994. № 12. С. 45–54.
2. Прохорова В.В., Прохоров Ю.В., Кучеренко О.О. Управління економічною безпекою підприємств : монографія. Харків : УкрДАЗТ, 2010. 282 с.
3. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия. Санкт-Петербург, 1999. 138 с.
4. Иванов А.В., Шлыков В.В. Экономическая безопасность предприятия. Москва, 1995. 265 с.
5. Ортинський В.В., Керницький І.С. та ін. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навчальний посібник. Київ : Правова єдність, 2009. 544 с.
6. Дубецька С.П. Економічна безпека підприємств України. *Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України* : тези наук.-практ. конф., 16–17 травня 2001 р. Київ : вид-во Європейського ун-ту фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 2003. С. 146–172.
7. Бандурка О.М., Духов В.Є., Петрова К.Я., Черв'яков І.М. Основи економічної безпеки : підручник. Харків : вид-во Нац. ун-ту внут. справ, 2003. 236 с.
8. Зеркалов Д.В. Безпека комерційної діяльності : у 2 кн. Кн. 2 : Захист. Довідник. Київ : Основа, 2006. 800 с.
9. Зубок М.І., Рубцов В.С., Яременко С.М., Гусаров В.Г. Економічна безпека суб'єктів підприємництва : навчальний посібник. Київ : Міжнародний фонд соціальної адаптації, 2012. 222 с.
10. Куркін М.В., Понікаров В.Д., Назаренко Д.В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств : навчальний посібник. Харків : ФОРМ Павленко О.Д. ; ВД «ІНЖЕК», 2010. 388 с.
11. Костюк Ж.С. Поняття ризику, небезпеки та загрози як базових категорій розкриття сутності економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки, транспорту і промисловості*. 2013. № 43. С. 142–149.
12. Дикань В.Л., Воловельська І.В., Маковоз О.В. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Харків : УкрДАЗТ, 2011. 266 с.
13. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект. Київ : Атіка, 2005. 432 с.
14. Ярочкин В.И. Предприниматель и безопасность. Москва : Экспертное бюро, 1994. 112 с.
15. Мак-Мак В.П. Служба безопасности предприятия как субъект частной правоохранительной деятельности : дисс. ... канд. юр. наук. Москва, 2003. 210 с.
16. Ячменьова В.М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств : монографія. Сімферополь : Доля, 2007. 523 с.
17. Нусінова О.В., Молодецька О.М. Комплексна оцінка соціально-економічної безпеки підприємства (на прикладі підприємств гірничодобувної промисловості) : монографія. Кривий Ріг : Діоніс (ФОРМ Черв'яківський Д.О.), 2011. 240 с.
18. Шершньова З.Є., Оборська С.В. Стратегічне управління. Київ : КНЕУ, 1999. 384 с.
19. Соловьев А.И. Экономическая безопасность хозяйствующего субъекта. *Конфидент*. 2002. № 3. С. 46–50.
20. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/klassifikacija>.
21. Федотова Г.Ю. Товарна номенклатура зовнішньоекономічної діяльності : підручник. URL: <http://kniga.scienceontheweb.net/klassifikatsiya-ponyatie-suschnost-tseli-36958.html>.